

Кащук В.Д.

здобувач вищої освіти за спеціальністю
072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Ткачук Н.М

к.е.н., доцентка, доцентка кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Стабільність функціонування банківської системи – важливий чинник, визначальний потенціал зростання економіки країни, який проявляється, насамперед, у здатності протистояти як зовнішнім, і внутрішнім ризикам. В умовах сприятливої загальноекономічної кон'юнктури підтримувати стійке функціонування банківського сектора, загалом, та кожного окремого банку, зокрема, значно легше, але коли посилюється дестабілізуючий вплив різних видів фінансових ризиків, виникає потреба у застосуванні дієвих методів ризику менеджменту, здатних підтримати стійке становище системи та її інститутів.

Банківська діяльність є найбільш ризикованою серед усіх, оскільки банки у ході здійснення своєї діяльності використовують не тільки власні кошти, але й вкладення своїх клієнтів. Наявність значного ризику у банківській діяльності може призвести до неочікуваних втрат, а саме втрати власних ресурсів та недоотримання запланованого доходу банку. Найбільшу групу банківських ризиків складають саме фінансові ризики, що піддаються кількісній оцінці [1]. Згідно з класифікацією Національного банку України до фінансових ризиків належать: кредитний ризик, ризик ліквідності, валютний ризик, ризик зміни процентної ставки та ринковий ризик [2].

Управління фінансовими ризиками комерційного банку - це процес і набір інструментів, призначених для ідентифікації, оцінки, мінімізації та контролю фінансових ризиків, які можуть виникнути в діяльності банку [3].

Управління ризиками в банківській діяльності має на меті забезпечити ліквідність та запобігти можливому банкрутству, і є найважливішим завданням для будь-якого комерційного банку. Цей процес включає в себе ряд кроків, таких як визначення ризику, оцінка його масштабу, обрання стратегії управління ризиком, вибір і застосування конкретних методів управління ризиком, а також контроль рівня ризику, що полягає у періодичній оцінці результатів застосування вибраних методів та прийомів управління ризиками. Для фінансових ризиків найбільш характерними є такі особливості, які необхідно враховувати:

- тонкий взаємозв'язок з економічною діяльністю, оскільки ступінь ризику на практиці характеризується розмірами можливої економічної шкоди;
- поєднання формальних та неформальних підходів;
- наявність можливостей формалізації;

- необхідність моніторингу, оскільки рівень фінансового ризику постійно змінюється, потребує постійної оцінки та коригування.

Ефективне управління фінансовими ризиками, при якому досягається поставлена мета - мінімізація впливу фінансового ризику на кінцевий результат можливе лише за досить точної оцінки ризику. Оцінка ризику полягає у порівнянні рівня ризику з рівнем його прийнятності. Управління фінансовими ризиками базується на певних принципах:

1) усвідомленість прийняття ризиків у тому, що приймаючи те чи інше рішення, треба пам'ятати про нерозривність поняття «прибутковість-ризик», оскільки повністю уникнути чи виключити ризик не можна;

2) врахування чинника часу грає значну роль щодо ризиків. Чим триваліша буде фінансова операція, тим із більшою кількістю ризиків можна зіткнутися;

3) зіставлення рівня прийнятих ризиків означає, що потрібно приймати лише ті ризики, які можна буде компенсувати чи мінімізувати, інакше, від таких ризиків варто відмовлятися чи переглядати їх. Тому банки зобов'язуються створювати резерви покриття втрат, понесених під час діяльності;

4) управління всіма ризиками, не лише фінансовими, мають здійснюватися на загальних принципах, критеріях і підходах, які відповідають загальній стратегії розвитку організації.

Управління ризиками передбачає певний набір інструментів та методів, покликаних до зменшення розмірів ризиків. Основними інструментами мінімізації фінансових ризиків є:

- хеджування – це зменшення ризику за допомогою фінансових інструментів ринку (форвардів, ф'ючерсів);

- диверсифікація – розподіл фінансових ресурсів;

- створення резервів для покриття негативних наслідків від реалізації фінансових ризиків;

- ліміти - обмеження розміру відкритих позицій, що під ризиком.

Банківські установи під час розробки стратегії управління ризиками орієнтуються на забезпечення стабільності та фінансової стійкості, що визначає вибір відповідних тактичних методів ризик-менеджменту (табл.1): методи уникнення ризику (наприклад, відмова від проведення угоди), методи поділу ризику (синдикація фінансування), методи передачі ризику (страхування, сек'юритизація, факторинг), методи обмеження концентрації ризику (диверсифікація ризику, лімітування ризику), методи хеджування ризику (структурне хеджування, використання термінових контрактів), методи фінансування ризику (використання резервів, продаж застав) або методи контролю ризиків (моніторинг ризиків), які можуть реалізовуватися як в момент посилення впливу фінансових ризиків, так і завчасно, що дозволяє підготувати структуру активів та пасивів до настання кризи.

Таблиця 1. Методи та інструменти управління фінансовими ризиками комерційного банку

Вид ризику	Методи управління ризиком	Традиційний спосіб оцінки	Сучасний спосіб оцінки
1	2	3	4
Ризик використання позикового капіталу	Планування капіталу; Аналіз стійкості зростання капіталу; Дивідендна політика; Контроль достатності капіталу з урахуванням ризику.	Капітал/депозити; Капітал/працюючі активи.	Оцінка активів, зважених з урахуванням ступеня ризику/капітал; Оцінка відповідності зростання активів та зростання капіталу.
Кредитний Ризик	Формування та проведення кредитної політики (Сегментація); кредитний аналіз; Диверсифікація кредитного портфеля; Моніторинг; створення резервів; Сек'юритизація; Страховання.	Позики/активи; Недіючі позички/ позички; Сумнівні позички/ позички; Резерви з позичкам/позички.	Оцінка концентрації кредитів; Оцінка зростання позикової заборгованості; Оцінка динаміки ставки відсотки за кредитами; Оцінка величини резервів для покриття «поганих» кредитів; Стрес-тестування.
Ризик ліквідності	Планування рівня ліквідності; Відстеження платіжної та ліквідної позиції банку.	Позики/депозити; Ліквідні активи/депозити	Стрес-тестування; Оцінка чистої ліквідної позиції
Відсотковий ризик	Управління GAP позицією; Аналіз дюрації; Хеджування.	RSA/RSL; RSA-RSL	GAP за групами термінів погашення; Дюрація; Стрес-тестування; VAR.
Валютний ризик	Диверсифікація; Хеджування; Страховання; Створення резервів.	Відкрита валютна позиція	Оцінка валютного портфеля банку; Стрес-тестування. VAR.

1	2	3	4
Забалансовий ризик	Конверсія ризиків; створення резервів; Контроль рівня капіталу.	Обсяг збалансованої діяльності/капітал	Стрес-тестування; Дельта (різниця) суми опціону як ступінь ризику при зміні ціни

*Примітка. Систематизовано автором.

Сучасна банківська практика використовує різноманітні підходи та методи для ефективного управління банківськими ризиками. Серед них, зокрема, використання різних фінансових інструментів, аналіз і оцінка кредитоспроможності позичальників, встановлення лімітів для кредитування, забезпечення кредитів, застосування систем страхування кредитів, постійний моніторинг кредитних операцій, а також формування спеціальних банківських резервів. Зазначені методи взаємодіють між собою, і найкращі результати досягаються, коли вони використовуються в комплексі.

Література:

1. Волкова Н., Мухіна А. Фінансові ризики банку: оцінка та механізм нейтралізації. *Сучасна економіка*. 2020. №22. С. 6-12. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V22\(2020\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V22(2020)-01).
2. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затв. постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004р. №104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
3. Пернарівський О. В., Пернарівська О. О. Методи оцінювання ризиків у банківській діяльності. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 6 (17). С. 828-833.